

Juhtnööriks õpetajaile töökava koostamisel ja alatiselt töö korraldamisel.

Emakeel.

I. Lugemine ja kirjutamine algastmel.

Eesmärk: Laste loomuliku rääkimishimu äratamine ja kõneoskuse ravitsemine; lugemishimu äratamine; algeline harjutamine ilmekas lugemises ja puhtas ning selges kirjas (I kl. õppekava).

Juhatused.

1. Ravitsege lapse kõneoskust, sest „lugemaõpetamise aluseks peab olema lapse kõnekeele — rääkimise arendamine“. W. Wundt.
2. Tehke kindlaks kooliastunute võimed kõnelemises, lugemises ja kirjutamises *) ning määrake ära selle põhjal eelharjutuste vältus ja aabitsa läbivõtmise tempo. Kui enamik lapsist juba oskab kokku lugeda ja kirjutada, siis on eelharjutuste vältus lühem ja aabitsa läbivõtmise tempo kiirem.
3. Tarvis pöörata igal juhul, ka siis, kui lapsed kooli tulles juba oskavad lugeda, suurt tähelepanu sõna kõlalisele koosseisule, arendada lapses häälikuteadvust, et ta oskaks sõnu peast lahutada üksikuteks häälikuteks (analüüsida) ja häälikuid peast liita sõnadeks.
4. Tutvuge lugemaõpetamiskäigu ja -võtetega raamatust „Kuidas õpetada lugema ja kirjutama“, eriti lk. 32 ja 33.

*) Vt. „Kuidas õpetada lugema ja kirjutama“ M. Meos, lk. 15.

5. Pidage meeles, et kokkulugemisharjutusteks algastmel on liikuv aabits (suur), lugemiskast (lastel käes; on müügil), täringud **), dominod (täppide asemel on neil peal mitmesugused silbid; lapsed valmistagu neid ise).
6. Praegusaja aabits ei ole lugemise alal uue andmiseks, vaid selle tarvitamiseks, mis eelmises punktis tähendatud abinõudega omandatud, sellepärast viidate asjata aega, kui lasete tihtipeale kergesti pähejäävat aabitsa teksti klassis tüütuseni lugeda. Lugemistehnikat see harjutab vähe.
7. Punkt 5. vahendid olgu alati käepärast ja tarvitage neid kogu esimese õppeaasta jooksul: täringute ja dominoga harjutatakse mängides kokku lugema, lugemiskasti abil panevad õpilased kirja oma mõtteid (igäüks oma laual), eriti siis, kui nad ei oska veel kirjutada.
8. Omandatud lugemisoskuse tarvitamiseks ärgu olgu üks aabitsapalad, vaid lapsi tuleb virgutada omandatud oskust tarvitama igal puhul: valigu selleks lapsed ise vastava kirjaga ajalehekuulutusi (lõigaku välja), lasteraamatuid jne. ning toogu neid kooli kaasa ettelugemiseks.
9. Harjutage algusest peale lapsi lugema nii, et nad loetu mõttest aru saavad. Selleks on väga head harjutused täringute ja dominoga.
10. Üksikuid mahajäänud õpilasi tuleb eriharjutustega (ka eri ajal) katsuda kiires korras viia niikaugele, et nad oskaksid kokku lugeda. Selle järele lähevad nad teistega ühtlaselt edasi, harjutades lugema mitte tervet teistele etteantud pala, vaid jõukohast osa. Arutlustest võtavad nad osa koos teistega.
11. Kirjutama-õpetamise käigust lugege raamatust „Kuidas õpetada lugema ja kirjutama“ lk. 40—44.
12. Kirjutamisvahendeist ja käe- ning kehaseisust kirjutamisel lugege „Kasvatusest“ nr. 1 — 1925 a.
13. Korraliku kirja harjutusi laske teha I õppeaastal alul iga-päev Teie juhatusel, kuni töö võtab enam-vähem korraliku ilme.
14. Õpetage ka õigesti (raamatust, tahvlilt) ära kirjutama; selleks tuleb lapsel vaadelda sõna, kuni ta kuju jääb meelde; selle järele kannab laps sõna paberile võimalikult katkestamatu joonega. Reanäitajaks raamatus ärgu olgu sõrm,

**) Vt. „Kuidas õpetada lugema ja kirjutama“ M Meos, lk. 31.

vaid pabeririba. Viimast võib hiljem tarvitada ka raamatuse sõna kirjutamise ajal kinnikamiseks. Sellist ära kirjutamist saab lastele teha harjumuseks ainult harjutamise teel Teie juhatusel.

II. Lugemistund.

Eesmärk:

1. Arendada lapse kujutlus-, mõtlemis- ja tahtevõimet.
2. Üllastada tundeelu.
3. Kasvatada armastust oma keele ja kirjanduse vastu.
4. Kujundada isikut, kes oskab kasutada kultuurvarasid ja täita oma elu halle momente kauniste elamustega.
5. Tarvilik sõnavara ning keele tundmine.
6. Arenemiskohaste ilukirjanduslikkude teoste tundmine.
7. Selge, kaasaelav ja ilmikas lugemine.
(Õppekavad lk. 4.)
8. Varustada lugemisoskusega, et õpilane oskaks
 - a) seda iseseisvalt tarvitada oma pärasises elus;
 - b) oskaks loetavast tekstist varasid leida siseilmale;
 - d) et õpilases areneks teatav kriteerium vahetegemiseks väärtusliku ja väärtuseta kirjanduse vahel;
 - e) et ärkaks vastuvõtlikkus ja armastus väärtusliku kirjanduse vastu.
(Õppekavad lk. 60.)
9. Koduse lugemise juhtimine ja selle kasutamine klassitöös.
(V ja VI õppeaasta sihtidest.)

Juhatused.

1. Ärges kulutage aega etteantud pala klassis lugemiseks ja jutustamiseks (tihti peale mitmekordseks ja raamatu sõnadega. Millist lugemistunni ülesannet see täidaks?)
2. Pidage meeles, et lugemispalal on teeniv tähendus, ta on abinõu üldtähendatud eesmärkide saavutamiseks.
3. Tundide ettevalmistamisel katsuge jõuda selgusele, milliseid võimalusi etteantav pala selleks pakub (iga pala ehk

isesuguseid), seadke kokku tööjuhatus, mille esitate klassile pala etteandmisel.

4. Üldine kuju tööjuhatusel võiks olla järgmine:

- a) Jälgi sündmuse käiku, märgi selles üksikud sisustolenevad järgud (osad, pildid) ja anna neile oma töövihus pealkirjad; tee ka illustratsioone, kohtade plaane jne. (Pilte võib olla igal õpilasel isesugune arv, mis sõltub nägemise avarusest.)
- b) Võrdle neid pilte varemloetutega, ka piltidega kodus, kooli- jne. elust. Milles sarnasus? Milles vahe?
- d) Märgi sisult (ka vormilt) pala ilusamad kohad, kaunimad ütlused jne.
- e) Märgi kohad, mis avaldavad rõõmu, kurbust, kahetust, kadedust, viha, põlgust, nalja jne.
- f) Kirjuta välja oma töövihku tundmatud sõnad, ütlused ja sisult tumedad kohad ja katsi leida neile seletust sõnastikust, kaasõpilastelt jne.
- g) Märgi teatud tuttavad keelelised vormid.
- h) Pikemate palade juures (vanemates klassides) kohe tüki algusest peale, nagu näitelaval eesriide tõusu järel, hakka jälgima tüki tegelasi, nende iseloomusid, tüki peamõtet jne.; märgi vastavad kohad.
- i) Juhatusi jutustamisviisi kohta: 1) jutusta nii, nagu oleksid ise jutu tegelane, 2) dramatiseerige teatavat kohta, vali selleks õpilastest kaastegelasi, 3) jutusta lugemispala kaunima jne. osa sisu, 4) kanni ette õue, metsa, tee jne. kirjeldus ühes joonisega, 5) täienda fantaasia põhjal lugemispala (näide: Ilmatark laseb (Huv. I) ainult kaks tähte aabitsast välja hüpata; lapsed jutustagu, kellena tahaksid nad näha ka teisi tähti), 6) muutke olu ja miljööd (näide: laske Lepasaarel (Huv. I) poisi asemel vette kukkuda tütarlaps; laske Robinson sattuda põhjamere saarele) jne.

5. Järgmine tund ei alga siis etteantud tüki üldise lugemisega, vaid õpilased kannavad ette kava põhjal tüki kallal tehtud töö. Sellejuures tekivad arutlused, vaidlused, tekib

tarvidus s i s u kontrollimiseks ette lugeda vaidluse all olevad kohad jne.

6. Kõiki kava punkte, eriti pikemate palade juures, ei saa ehk ühel tunnil läbi arutada; tehakse nii, kuidas aeg lubab; järgmisel tunnil jätkatakse tööd; ka antakse samast palast mõned lisaülesanded; näiteks, kui on ära märgitud tundmatud sõnad ja antud nende kohta lühike seletus, siis järgmiseks tunniks tuleks õpilastel põimida need sõnad lausetesse või luua neid mõisteid sisaldavaid lühikesi palakesi.

M ä r k u s: Selliseks töötamisviisiks tuleb õpilasile alul anda juhatusi; hiljem saavad nad aga sellega ja ka kava koostamisega ise toime; viimane tulebki panna töö lõppsihiks.

7. Pikemate palade osade kaupa läbitöötamisele (5. ja 6. kl.) järgnevad üldised arutlused ja kokkuvõtted.
8. Lugemistehnika harjutamiseks ja kontrollimiseks tarvitage individuaalset ja kollektiivset teed. (Vt. „Kasvatus“ 1932 a. nr. 2 lk. 74—76.)
9. Lugemistunni käsitlest vt. a) M. Kampmanni kirjutis „Kasvatus“ nr. 9, 1927 a., b) Emakeele õpetaja isik, Meikop „Kasvatus“ nr. 7 ja 8, 1931 a.
10. Sõnade (leksikonilisest) seletusest vt. „Kasvatus“ nr. 13, 1922 a. lk. 196, 197.
11. Koduse lugemise juhtimine (raamatukogu tarvitamine) olgu igas klassis emakeele õpetaja ülesandeks. Ühest teosest rohkemate eksemplaride olemasolu korral loeb terve klass korraga kodus sama teost; vastasel korral jaotatakse klass rühmadeks ja igale rühmale antakse lugeda isesugune teos. Loetu läbitöötamine kodus ja klassis (emakeele tunnil) sünnib samadel põhimõtetel kui lugemiku lugemispalade juures, ainult ehk lühemalt.

III. Keelelised vaatlused ja harjutused ning kirjandid.

E e s m ä r k:

1. Keeleõpetus; kirjaliku väljenduse ja selge ning puhta kirja ravitsemine.

2. Anda lastele püsivaid oskusi ja teadmisi. (Algkooli teine ülesanne õppekavades, lk. 1.)

Juhatused.

1. Lugege läbi tarvituselolevate keeleliste harjutustikkude eessõna ja pidage töö juures silmas eessõnas antud meetodilisi näpunäiteid.
2. Tutvuge ise harjutustiku sisuga töökava koostamisel enne koolitöö algust ja harjutustega enne etteandmist.
3. Eriti pidage silmas:
 - a) Igale vaatluselevõetavale uuele järgule tehke üldine suuline sissejuhatuse näidetega.
 - b) Vaatlusele ja harjutusele ärge võtke ühtegi pala, mida lapsed ei ole sisuga tutvumiseks läbi lugenud klassis või kodus. Pala tuleb ette anda juba eelmisel tunnil koduseks lugemiseks, raamatu allserval tehtud viidete põhjal varemalt läbivõetud keeleliste nähtuste meeldetuletamiseks, vaatluste ja harjutuste määruste muutmiseks ja lühendamiseks pealkirja jaoks jne. Igal tööolgu töö sisu näitav pealkiri, mitte aga sõna „harjutus“. Tööleasumise eel esitatakse klassile vaid mõned küsimused arusaadavuse kontrollimiseks.
 - d) Töö läbiviimiseks näpunäiteid raamatute eessõnades.
 - e) Kokkuvõtte tegemiseks on õpilasel tarvis ära kasutada vaatlusel tehtud allakriipsutusi.
 - f) Harjutuste juures on erilise tähtsusega laste iseseisvalt moodustatud laused; neid ei või milgi tingimusel vahele jätta; tarviduse korral veel rohkem lasta kirjutada, kui raamatus ette nähtud.
 - g) Läbivõetud järgu järele teha kordamisi, seni kui teatud keeleline nähtus on selgeks saanud. Kordamiseks tarvitada etteütlist, lugemispalades omandatud keelelise nähtuse vaatlemist jne.
 - h) Kordomandatud keelelist nähtust ei või lasta meelest minna. Lugemispalades, etteütlistes ja kirjandites leidub ikka jälle juhust neile juhtida tähelepanu ja korrata, kuni nad jäävad lapse raudvaraks.

4. Etteütlused tulevad hoida kooskõlas harjutustega; nad olgu peamiselt arendavad (hoiatavad) ja ärgu kestku iialgi tervet tundi.
5. Kollektiivsete kirjandite korraldamiseks juhatusi Võru õpetajateseminari aastaraamatus II lk. 78 ja IV lk. 34; „Üldõpetus Rakvere õpetajateseminari algkoolis“ lk. 61—62.
6. Kirjandite korraldamiseks võtke juhtnööriks Rud. Reimani „Kirjandite praktika algkoolis“ „Kasvatus“ nr. 6, 1931 a.

Tarvitage ka teisi eesmärgileviivaid võtteid; pedagoogilist ning meetodilist kirjandust lugedes pidage alati silmas, mida loetust saaksite kasutada oma koolitöö süvendamiseks ja elustamiseks.

Mail 1932 a.

M. Meos,
Koolinõunik.

((O))

K2724